

Ewa Horyń

 <https://orcid.org/0000-0001-5549-5977>

 ewa.horyn@uken.krakow.pl

UNIwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

 <https://ror.org/030mz2444>

Językowe ślady tradycji górnictwa solnego zachowane w polskim nazewnictwie miejskim (na przykładzie wybranych nazw ulic i placów)

 <https://doi.org/10.15633/tes.11206>

ABSTRAKT

Językowe ślady tradycji górnictwa solnego zachowane w polskim nazewnictwie miejskim (na przykładzie wybranych nazw ulic i placów)

W niniejszym artykule przedmiotem opisu uczyniono wybrane nazwy ulic i placów będące świadectwem tradycji górnictwa solnego w Polsce. Jak wykazała analiza, jednostki te odznaczają się zróżnicowaną motywacją nazewniczą. Wśród nich można wydzielić pięć grup: (1) nazwy związane z pozyskiwaniem soli; (2) nazwy związane ze składowaniem soli i jej sprzedażą; (3) nazwy motywowane przez nazwy osób zajmujących się wydobyciem soli i handlem nią; (4) nazwy motywowane właściwościami fizjograficznymi terenu – występowaniem miejsc solankowych; (5) nazwy pamiątkowe. Jeśli chodzi o strukturę badanych nazw, w zebranym korpusie znalazły się zarówno nazwy pozbawione kreacji formalnojęzykowej, jak i te z kreacją formalnojęzykową. Materiał językowy, a także informacje na temat zebranych nazw, zaczerpnięto głównie z przewodników turystycznych, monografii miast, opracowań z zakresu historii górnictwa, techniki górniczej oraz balneologii. Dodatkowe źródło informacji stanowiła baza danych Centralnego Katalogu Ulic (ULIC), pochodząca z Krajowego Rejestru Urzędowego Podziału Terytorialnego Kraju (TERYT), prowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny.

SŁOWA KLUCZOWE: ulica, plac, nazewnictwo, górnictwo solne, Polska

ABSTRACT

Linguistic traces of the salt mining tradition preserved in Polish urban naming (on the example of selected street and square names)

The article describes selected street and square names that witness the salt mining tradition in Poland. The analysis shows that varied naming motivations characterise these units. Five groups can be distinguished among them: (1) names related to salt extraction; (2) names related to salt storage and sale; (3) names motivated by the names of people involved in salt extraction and trade; (4) names motivated by the physiographic properties of the area – the occurrence of saline places; (5) commemorative names. As for the structure of the names studied, the collected corpus included both names without formal language creation and those with formal language creation. The linguistic material and information on the collected names were mainly taken from tourist guidebooks, town monographs, and studies on mining history, mining technology, and balneology. An additional source of information was the database of the Central Street Catalogue (ULIC), derived from the National Official Register of Territorial Division of the Country (TERYT), maintained by the Central Statistical Office.

KEYWORDS: street, square, urban nomenclature, salt mining, Poland

Nazewnictwo miejskie, zwane inaczej toponimią miasta lub toponimią miejską, ze względu na swój szczególny charakter stanowi cenny i niezwykle ciekawy zbiór, w którym odzwierciedlają się różnorodne uwarunkowania historyczne, polityczne, społeczne, językowo-kulturowe danego miasta czy regionu¹. Na przestrzeni dziejów ukształtowało się ono w odrębny system nazewniczy o określonych typach semantycznych i strukturalnych². Według Kwiryny Handke nazewnictwo miejskie „obejmuje nazwy, które oznaczają i wyróżniają wszystkie obiekty obszaru aglomeracji miasta”³, zróżnicowane pod względem pochodzenia, charakteru i funkcji. Zdaniem badaczki obiekty miejskie można sprowadzić do trzech zasadniczych typów o różnym charakterze:

a) obszarów (dzielnice, osiedla, przedmieścia itp.); b) traktów (ulice, szosy, aleje, nadbrzeża, inne ciągi komunikacyjne); c) punktów, czyli obiektów ograniczonych przestrzennie, mniejszych niż obszary (place, ronda, targowiska, skwery, parki, budowle, dworce, lotniska, przystanki, stawy, wzniesienia)⁴.

Swoje odzwierciedlenie w nazewnictwie miejskim ma jedna z najbardziej reprezentatywnych gałęzi samego górnictwa, a mianowicie górnictwo solne. Bogata historia gospodarowania zasobami soli już w okresie staropolskim związana była głównie z południową Polską, rejonem wielicko-bocheńskim, w którym funkcjonowały dwa najstarsze przedsiębiorstwa solne zwane Żupami Krakowskimi. W średniowieczu, poza Małopolską, ważnym pod względem gospodarczym centrum wytwórczości soli był Kołobrzeg – najdłużej działający

1 Por. E. Horyń, *Nazwy ulic i placów Bochni i Wieliczki odzwierciedleniem tradycji górnictwa solnego w Małopolsce*, „Małopolska: regiony, regionalizmy, małe ojczyzny” 18 (2016), s. 23.

2 Por. K. Handke, *Nazewnictwo miejskie*, w: *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, Kraków 2005, s. 291.

3 Zob. K. Handke, *Słownik nazewnictwa Warszawy*, Warszawa 1998, s. 7; por. też K. Handke, *Nazewnictwo miejskie*, s. 294–295.

4 Zob. K. Handke, *Nazewnictwo miejskie*, s. 295.

na ziemiach polskich ośrodek warzelniczy⁵. Znaczące źródła soli znajdowały się także na Rusi Halickiej⁶. Warto wspomnieć, że w Polsce jednymi z najstarszych miejsc, na których odnaleziono ślady warzenia soli, są między innymi okolice Przemyśla, Kujaw, a także Krakowa⁷. Historycy górnictwa wśród osad warzelniczych wymieniają również inne ośrodki, jak np. rozsiane wzdłuż ziemi kieleckiej Busko⁸ czy Solec⁹.

W niniejszym artykule obiektem naukowych rozważań uczyniono wybrane nazwy ulic i placów¹⁰, ponieważ są one najbardziej wyrazistym i znaczącym elementem całego zbioru nazw¹¹. Odznaczają się ciekawą motywacją semantyczną i są różnorodne pod względem formalnym. Wybór wszystkich analizowanych nazw nie był przypadkowy, stanowią one bowiem ważne świadectwo dawnej kultury materialnej związanej z przemysłem wydobywczym – górnictwem solnym i warzelnictwem. Zebrany materiał językowy, odzwierciedlający cechy nazewnicze właściwe dla małopolskiego górnictwa solnego¹², został poszerzony o grupę nazw reprezentującą inne rejony Polski.

Dzięki danym historycznym oraz znajomości realiów terenowych badanych miejsc udało się zgromadzić nazwy, które przybliżają fakty dotyczące pozyskiwania soli, opartego na wydobywaniu jej ze złóż soli kamiennej lub wykorzystaniu

- 5 „Tradycje «solne» Kołobrzegu przeobraziły się w działalność uzdrowiskową (największe polskie uzdrowisko nadmorskie), którą zainicjowano już w 1830 ofertą kąpieli solankowych” (W. Kuc, *Złoża soli w Polsce w ujęciu przeglądowym*, „Studia i Materiały do Dziejów Żup Solnych w Polsce” 21 (2016), s. 197).
- 6 Por. J. Piotrowicz, *Okresy rozwojowe i przemiany gospodarki solnej w Polsce od połowy XIII do początków XVIII wieku*, „Studia i Materiały do Dziejów Żup Solnych w Polsce” 9 (1980), s. 35–36.
- 7 Por. *Kopalnie soli w Polsce – poznaj miejsca o niezwyklej historii*, <https://www.kopalnia.pl/kopalnia-wiedzy/kopalnie-soli-w-polsce-poznaj-miejsca-o-niezwyklej-historii-kriw> (5.01.2025).
- 8 Por. L. Marciniec, *Spacerkiem po Busku-Zdroju i okolicy*, Krosno 2008, s. 6.
- 9 Por. A. Keckowa, *Przegląd literatury dotyczącej dziejów górnictwa soli w Polsce*, „Studia z Dziejów Górnictwa i Hutnictwa” 1 (1957), s. 77. W okresie międzywojennym wszystkie ośrodki produkcji solnej zlokalizowane były w trzech okręgach: wielkopolskim (Wapno, Inowrocław, Ciechocinek), Małopolsce Zachodniej (Wieliczka i Bochnia) oraz Małopolsce Wschodniej. Por. K. Dziwik, *Zagadnienie nierentowności salin i koncentracji produkcji soli w Polsce międzywojennej*, „Studia i Materiały do Dziejów Żup Solnych w Polsce” 11 (1982), s. 103; por. też N. Gąsiorowska, *Górnictwo i hutnictwo w Polsce*, Warszawa 1949, s. 18–21.
- 10 Jednostkowo w materiale pojawia się nazwa osiedla, która została włączona do analizy. Osobne studium, poświęcone wszystkim nazwom miejskim z tego zakresu, jest w trakcie przygotowywania.
- 11 Por. K. Handke, *Nazewnictwo miejskie*, s. 295.
- 12 Na ten temat zob. E. Horyń, *Nazwy ulic i placów Bochni i Wieliczki*, s. 23–31. Przykłady nazw ulic i placów, pochodzące z regionu wielicko-bocheńskiego, zostały przytoczone w tym artykule.

miejsc solankowych, produkcji warzelniczej, a także handlu tym produktem. Wśród analizowanych jednostek nazewniczych znalazły się również te, które pochodzą od nazw osób pracujących w kopalni. Ciekawą grupę tworzą ponadto nazwy o charakterze pamiątkowym.

Materiał do analizy został pozyskany z przewodników turystycznych oraz monografii poszczególnych miast. Dodatkowym źródłem informacji była elektroniczna baza danych Centralnego Katalogu Ulic (ULIC), pochodząca z Krajowego Rejestru Urzędowego Podziału Terytorialnego Kraju (TERYT), prowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny¹³. Niezwykle istotne i pomocne w interpretacji poszczególnych urbonimów okazały się opracowania historyczne, balneologiczne poświęcone dziejom górnictwa solnego w Polsce, w tym artykuły opublikowane w czasopiśmie „Studia i Materiały do Dziejów Żup Solnych w Polsce”.

Nazwy związane z pozyskiwaniem soli

Nazwy motywowane nazwami szybów solnych oraz kopalni

W badanym korpusie nazw dość licznie wystąpiły nazwy utrwalające dane na temat eksploatacji soli. Znaczna ich część motywowana jest nazwami własnymi szybów solnych, które odgrywały ważną rolę w dziejach techniki górniczej. Przez *szyb* rozumie się w górnictwie ‘pionowe lub pochyłe wyrobisko, prowadzące z powierzchni do złoża w głąb ziemi, wyposażone w różnego rodzaju urządzenia do opuszczania i wywożenia na powierzchnię górników, do wydobywania kopalin, odwadniania złoża, przewietrzania kopalni itp.’¹⁴.

Ulice *Górsko*, *Seraf* oraz *Janińska* to przykłady urbonimów wielickich. *Górsko* to nazwa ulicy biegnącej obok szybu o tej samej nazwie, zlokalizowanego tuż za murami ówczesnego miasta, gdy żupnikiem był Andrzej Górski,

¹³ Por. GUS, Rejestr TERYT, https://eteryt.stat.gov.pl/eTeryt/rejestr_teryt/udostepnianie_danych/baza_teryt/uzytkownicy_indywidualni/wyszukiwanie/wyszukiwanie.aspx?contrast=default (5.12.2024–5.01.2025).

¹⁴ *Szyb*, w: *Słownik języka polskiego*, t. 8, red. W. Doroszewski, Warszawa 1966, s. 1211.

podskarbi koronny¹⁵, wojewoda mazowiecki, kasztelan halicki i kamieniecki, który w 1620 roku został mianowany administratorem żup wielickich¹⁶.

Seraf to nazwa ulicy prowadzącej do szybu *Seraf*, który został zgłębiony ok. 1442 roku staraniem ówczesnego żupnika Mikołaja Serafina (zlikwidowany w 1877 roku po 435 latach użytkowania, penetrowany przez wodę ulegał samodestrukcji i został zasypany)¹⁷.

Tę grupę plateonimów wielickich uzupełnia nazwa ulicy *Janińska*, powstała od nazwy szybu *Janina*, do którego prowadziła. Szyb wydrążono w latach 1681–1685 na polecenie króla Jana III Sobieskiego. Nosił nazwę od osobistego herbu króla¹⁸.

Wśród plateonimów bocheńskich wskazujących także na obiekty infrastruktury górniczej, jakim były szyby solne, wystąpiło kilka takich nazw¹⁹:

- *ul. Campi* – nazwa ulicy pochodząca od nazwy własnej *Campi*; na ulicy tej znajduje się szyb kopalni soli o nazwie *Campi*, który powstał w latach 1556–1568, wykonany przez geometrę kopalni w Olkuszu – Jana Faigla; przymiotnik *campi* – ‘polny’ wskazuje na charakter terenu, na którym rozciągały się pola mieszczan bocheńskich²⁰. Teofil Wojciechowski wyjaśnia, że nazwa ta „została urobiona od powierzchniowego miejsca jej zgłębienia – «na polach»; polami do połowy XIX wieku określano w Bochni powszechnie obszar, na którym leżały grunty miejskie od ujścia Babicy do Raby po Garb Kolanowski”²¹;
- *ul. Floris* – od nazwy własnej *Floris*; nazwa jednej z najstarszych ulic Bochni; na ulicy tej znajdował się szyb kopalni soli, zwany *Floris*; po raz pierwszy nazwy tej użyto w roku 1532. Zdaniem historyków, szyb, o pierwotnej nazwie *Florencja*, wybił żupnik Antonio Jan Florencio, który otrzymał na to pozwolenie z prawem bergrechtu od króla Władysława Jagiełły²²; szyb ten istniał do 1967 roku, a potem został zasypany; war-

15 Por. M. Międzobrodzka, P. Krokosz, *Górnicza Wieliczka. Przewodnik po mieście*, Wieliczka 2013, s. 59.

16 Por. E. Horyń, *Nazwy ulic i placów Bochni i Wieliczki*, s. 24.

17 M. Międzobrodzka, P. Krokosz, *Górnicza Wieliczka*, s. 96.

18 Por. M. Międzobrodzka, P. Krokosz, *Górnicza Wieliczka*, s. 88.

19 Por.. K. Data, *Kulturowe uwarunkowania nazw ulic – tradycja i zmiana*, „Język a Kultura” 26 (2016), s. 91.

20 Por. E. Horyń, *Nazwy ulic i placów Bochni i Wieliczki*, s. 25.

21 T. Wojciechowski, *Kopalnia soli w Bochni*, Bochnia 2016, s. 53.

22 Por. S. Warcholik, *Kopalnia soli w Bochni. Monografia turystyczna*, Warszawa 1952, s. 13.

to dodać, że ulica ta nazywana była także *Florencką*; podobnie zresztą zmieniała się nazwa szybu: *Floris*, *Florencki*, *Florencja*;

- *ul. Gazaris* – od nazwy własnej *Gazaris*; na ulicy tej znajdował się szyb kopalni soli, zwany *Gazaris*, z którego wydobywano jedynie solankę do warzelni²³; szyb swoje miano wziął zapewne od skupiających się wokół niego wież warzelniczych²⁴; szyb *Gazaris* został zlikwidowany w 1842 roku²⁵;
- *ul. Regis* – od nazwy własnej *Regis*; na początku tej ulicy znajduje się częściowo zasypyany szyb *Regis*; *regis* znaczy ‘królewski’; pierwsza wzmianka źródłowa o tym szybie pochodzi z 1368 roku; szyb został zgłębiony na polecenie króla Kazimierza Wielkiego; warto dodać, że w XVI wieku do nazwy podstawowej dodawano określenie *Stary*. Podkreślano w ten sposób fakt, że już wówczas był on najstarszym funkcjonującym szybem w kopalni²⁶; obecnie jest elementem architektonicznym i od 2012 roku pełni nowe funkcje dla potrzeb obsługi ruchu turystycznego;
- *ul. Sutoris* – od nazwy własnej *Sutoris*; na ulicy tej znajduje się szyb kopalni soli, zwany *Sutoris*, czyli ‘szewczy’²⁷; szyb ten uważany jest, obok nieistniejącego już szybu *Gazaris*, za pierwszy szyb kopalni bocheńskiej²⁸;
- *ul. Trinitatis* – powstała od nazwy własnej *Trinitatis* (Święta Trójca)²⁹; plateonim pochodzi od nazwy szybu wydrążonego w XVIII wieku na skraju dawnej wsi Chodenice; szyb ten znajdował się na gruntach

23 „Po objęciu kopalni przez władze austriackie szyb zamknięto, maszyny wywieziono, a szyb zamieniono na wentylacyjny” (S. Warcholik, *Kopalnia soli w Bochni*, s. 13).

24 Por. S. Fischer, *Dzieje bocheńskiej żupy solnej*, Warszawa 1962, s. 154.

25 Por. J. Wiewiórka, K. Poborska-Młynarska, K. Zięba, M. Flasza, *W głęb soli i czasu. W kopalni soli Bochnia*, Kraków 2016, s. 30.

26 Por. J. Charkot, W. Gawroński, *Dzieje szybu Regis*, „Studia i Materiały do dziejów Żup Solnych w Polsce” 28 (2012), s. 26.

27 Nazwę szybu łączy się z szewcami, ponieważ „w XVI w. znaczne udziały w dochodach z tego szybu miał cech szewców – jedna z najliczniejszych i najbogatszych korporacji działających wówczas w Bochni” (J. Flasza, P. Konieczny, *Bochnia. Przewodnik po mieście*, Bochnia 2015, s. 175).

28 S. Fischer, *Dzieje bocheńskiej żupy solnej*, s. 9.

29 Nazwa szybu „związana jest z ustaleniem przez Komorę Nadworną do Spraw Miernictwa i Górnictwa w Wiedniu dwóch patronów górników – Świętej Trójcy i Świętej Kingi” (J. Flasza, P. Konieczny, *Bochnia*, s. 258).

należących do klasztoru dominikanów (zakon Świętej Trójcy)³⁰, obecnie pełni funkcję głównego szybu wentylacyjnego³¹;

- *ul. Za Szybem* – powstała od wyrażenia przymkowego *za szybem*, *szyb* (por. wyżej); nazwa wskazuje na położenie wobec innego obiektu; z planów miasta Bochnia wynika, że ulica ta położona jest niedaleko szybu *Campi*.

W prezentowanym przeze mnie zasobie wystąpiły również urbonimy odnoszące się do nazw kopalni.

Pierwszy z nich to nazwa osiedla *Solno*, powstała od nazwy własnej *Solno*; miano to motywowane jest nazwą kopalni głębinowej „Solno” oraz szybu o tej samej nazwie³², powstałych w Inowrocławiu w latach dwudziestych XX wieku; obecnie kopalnia zakończyła eksploatację.

Druga, o postaci komponowanej, to *ul. Solna Góra*; pochodzi od nazwy własnej *Solna Góra*; w urbonimie tym utrwalona została strukturalna kalka wyrazu *Saltzberg*. Owo niemieckie określenie Bochni widnieje w akcie lokacyjnym miasta z 1253 roku³³; rzeczownik *góra* ówczesnie odnosił się do kopalni. Jak podaje Stanisław Gajda, spotyka się go od XV do XVIII wieku³⁴. Co ciekawe, elektroniczny rejestr ulic poświadcza drugą taką jednostkę onimiczną w Strzyżowie (woj. podkarpackie).

Nazwy wskazujące na pozyskiwanie soli metodą warzelniczą

W zebranych przeze mnie nazwach znajdują swoje odzwierciedlenie fakty związane z innym sposobem eksploatacji soli – metodą polegającą na gotowaniu podziemnych solanek w specjalnie przystosowanych do tego panwiach, w celu wytrącenia się soli. Należą do nich nazwy ulic:

- *ul. Warzelniana* – od przymiotnika *warzelniany*, pochodzącego od rzeczownika *warzelnia*, czyli ‘zakład przemysłowy, wyposażony w urządzenia, w których odparowuje się wypompowaną w kopalni solankę,

30 Por. E. Horyń, *Nazwy pamiątkowe w bocheńskiej przestrzeni górniczej*, „Muzealne Marginalia” 3 (2024), s. 107.

31 Por. J. Wiewiórka, K. Poborska-Młynarska, K. Zięba, M. Flaszka, *W głąb soli i czasu*, s. 30.

32 Por. Z. Mazur, *Baśniowy urok kopalni „Solno”*, Inowrocław 2003, s. 6.

33 Por. S. Mateszew, *Zarys dziejów powiatu bocheńskiego do roku 1772*, w: *Ziemia bocheńska*, red. K. Szwałca, Kraków 1967, s. 18.

34 Por. S. Gajda, *Rozwój polskiej terminologii górniczej*, Opole 1976, s. 43–44.

w celu otrzymania soli jadalnej³⁵; nazwa wskazuje na pozyskiwanie kruszcu z warzelni; nazwa ulicy notowana w Ciechocinku (woj. kujawsko-pomorskie), w którym od XIII wieku rozwinięta była działalność warzelnicza³⁶;

- *ul. Warzelnicza* – od przymiotnika *warzelniczy* – ‘związany z *warzelnictwem*³⁷, czyli ‘gałęzią przemysłu zajmującą się otrzymywaniem w warzelniach soli jadalnej’³⁸. Surowiec eksploatowano za pomocą panwi warzelniczych, a więc naczyń używanych przy produkcji soli do odparowywania solanki³⁹; nazwa ulicy utrzymała się w trzech ważnych ośrodkach miejskich znanych m.in. z pozyskiwania soli z solanek – w Bochni, Warszawie, Kołobrzegu. Ten ostatni od czasów piastowskich słynął z licznych solanek, a przez kilka wieków zajęcia ludności związane były ściśle z warzelnictwem soli, którą wywożono do innych miast polskich⁴⁰.

Nazwy związane ze składowaniem soli i jej sprzedażą

Zebrane urbonimy odzwierciedlają także inne fakty związane z tradycją przemysłu solnego, a mianowicie dotyczą miejsc składowania oraz sprzedaży tego cennego kruszcu i handlu nim. Oto one:

- *ul. Składowa* – nazwa pochodzi od rzeczownika *skład*, czyli ‘miejsce przechowywania, magazynowania towarów, magazyn; dawniej także: sklep, szczególnie sklep z towarami jednej branży’⁴¹. W badanym materiale nazwa ta wskazuje na funkcję obiektu. Nazywano tak miejsce składowania, magazynowania i sprzedaży kruszców solnych⁴². Nazwę tę spotykamy w dwóch ważnych ośrodkach pozyskiwania soli – w Bochni

35 *Warzelnia*, w: *Słownik języka polskiego*, t. 9, red. W. Doroszewski, Warszawa 1967, s. 858.

36 Por. W. Kuc, *Złóża soli w Polsce w ujęciu przeglądowym*, s. 197.

37 *Warzelnictwo*, w: *Słownik języka polskiego*, t. 9, s. 859.

38 *Warzelniczy*, w: *Słownik języka polskiego*, t. 9, s. 859.

39 Por. E. Horyń, *Słownictwo z zakresu górnictwa solnego XVI-XVIII wieku na tle polszczyzny ogólnej*, Kraków 2018, s. 149.

40 Por. K. Maślankiewicz, *Z dziejów górnictwa solnego w Polsce*, Warszawa 1965, s. 246.

41 *Skład*, w: *Słownik języka polskiego*, t. 8, s. 285.

42 Należy wspomnieć, że leksem *skład* oznaczał miejsce składania, magazynowania różnych towarów, ale również ich sprzedaży. Por. E. Młynarczyk, *Polskie słownictwo handlowe XVI i XVII wieku*, Kraków 2010, s. 93.

oraz Inowrocławiu. Ma swoje poświadczenia również w innych miastach polskich, w których niegdyś znajdowały się składy soli – w Bydgoszczy oraz w Nowej Soli;

- *ul. Solec* – od nazwy własnej *Solec*, oznaczającej osadę, gdzie niegdyś były źródła solankowe, warzono sól i handlowano nią⁴³. Nazwę tę poświadczają także miejskie rejestry nazewnicze z Łodzi, Warki, Warszawy⁴⁴ oraz Gdańska;
- *ul. Solna* – nazwa ta powstała od przymiotnika *solny*, pochodzącego od rzeczownika *sól*. Nadanie jej zapewne związane było z pozyskiwaniem soli (Bochnia), można ją również kojarzyć z istniejącymi portami solnymi, w których na wiślane statki ładowano sól (np. Bochnia, Kraków⁴⁵ czy Warszawa) lub z handlem tym cenionym niegdyś kruszczem (np. Kołobrzeg). W związku z tym, że na terenie kraju znajdowały się duże naturalne zapasy soli, w postaci pokładów soli kamiennej czy źródeł solankowych, zarówno ślady jej pozyskiwania, jak i handlu nią widoczne są w zasadzie we wszystkich częściach kraju. Weryfikacja bazy TERYT wykazała, że nazwa ta ma liczną reprezentację. Powtórzyła się bowiem w województwach: dolnośląskim (4), kujawsko-pomorskim (7), lubelskim (4), lubuskim (1), łódzkim (4), małopolskim (9), mazowieckim (3), opolskim (1), pomorskim (3), śląskim (12), świętokrzyskim (2), wielkopolskim (9), zachodniopomorskim (2);
- *pl. Solny* – nazwa tożsama z przymiotnikiem *solny* (por. *ul. Solna*); wprost nawiązuje do tradycji handlu solą; place te spotykamy między innymi we Wrocławiu, Nowym Dworze Mazowieckim czy Nowej Soli. Początki powstania *pl. Solnego* we Wrocławiu sięgają XIII wieku, powstał bowiem w 1240 roku jako tzw. rynek pomocniczy Wrocławia, na którym odbywał się handel towarami pochodzącymi ze wschodnich i południowo-wschodnich województw dawnej Rzeczypospolitej. Najważniejszą rolę odegrał tu handel solą, sprowadzanej głównie z Wieliczki, ale także

43 Por. E. Horyń, *Nazwy miejscowe będące świadectwem tradycji górnictwa solnego w Polsce*, w: *Język – komunikacja – kultura*, red. R. Dźwigoł, I. Steczko, Kraków 2015, s. 295 (Dialog z Tradycją, 3).

44 Według Kwiryny Handke nazwa ulicy, z XVIII wieku, powieliła nazwę wsi. Była też wówczas nazywana *Drogą do Szolicza* oraz *ulicą Solecką*, *Szolecką* (tak jeszcze zapisywana w 1919 roku), a w 2. połowie XVII wieku nosiła też nazwę *ul. Ku Ujazdowi*. Por. K. Handke, *Słownik nazewnictwa Warszawy*, s. 181.

45 Por. E. Supranowicz, *Nazwy ulic Krakowa*, Kraków 1995, s. 155.

z Halicza⁴⁶. W monografii poświęconej ulicom i placom Wrocławia czytamy:

Od początku swego istnienia, aż do w. XVI, a częściowo jeszcze później, odbywał się na placu handel towarami pochodzącymi ze wschodnich i południowo-wschodnich województw dawnej Rzeczypospolitej. Zwozili więc tu i zbywali polscy kupcy takie artykuły, jak skóry, miód, futra, воск. Najważniejszą wszelako rolę odgrywał tu handel solą sprowadzaną głównie z Wieliczki, ale także z Halicza na dalekiej Rusi Czerwonej. Stąd pochodzi utrwalona na kilka następnych stuleci nazwa placu Solnego, którą wszakże poprzedzała inna, Polski Rynek⁴⁷.

Pl. Solny w Nowym Dworze Mazowieckim „powstał na przełomie XIV–XV wieku, kiedy to miasto zyskało potencjał stworzenia dzielnicy portowej, które [sic!] z biegiem lat stało się nieodłącznym elementem handlowych traktów rzecznych”⁴⁸. W przypadku Nowej Soli pochodzenie nazwy placu należy łączyć z intensywną działalnością nowosolskiej osady związanej z handlem solą, podyktowanej zresztą dogodnymi warunkami do jej przeładunku przy przeprawie przez Odrę (eksploatacja zakończyła się w XVIII wieku)⁴⁹; nazwa ta funkcjonuje w przestrzeniach miejskich Głogowa, Środy Śląskiej (woj. dolnośląskie) czy Wiślicy (woj. świętokrzyskie).

Nazwy motywowane przez nazwy osób zajmujących się wydobywaniem soli i handlem nią

W nazewnictwie miejskim ciekawą klasę stanowią nazwy motywowane przez rzeczowniki nazywające osoby zajmujące się eksploatacją soli i handlem nią. W zebranym zbiorze utrwaliło się kilka takich nazw ulic:

- *Górników* – nazwa ulicy pochodzi od rzeczownika *górnik*, czyli ‘wykwalifikowany robotnik pracujący w kopalni przy urabianiu kopalin’⁵⁰. Pod

46 Por. Z. Antkowiak, *Ulice i place Wrocławia*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1970, s. 241.

47 Z. Antkowiak, *Ulice i place Wrocławia*, s. 240.

48 Nowy Dwór Mazowiecki, Plac Solny, https://fotopolska.eu/Nowy_Dwor_Mazowiecki/u81062,pl_Solny.html (5.12.2024).

49 Por. E. Horyń, *Nazwy miejscowe*, s. 299.

50 *Górnik*, w: *Słownik języka polskiego*, t. 2, red. W. Doroszewski, Warszawa 1960, s. 1262.

tym hiperonimem odzwierciedla się różnorodność zawodów wykonywanych w kopalni, a także podkreśla się wyjątkowe znaczenie tej grupy zawodowej dla rozwoju przemysłu solnego⁵¹; nazwa ta jest dość licznie reprezentowana w różnych regionach, w których rozwinięta była działalność górnicza; spośród miast solnych obecna jest w zasobie nazewnictwym Bochni;

- *Gwarków*⁵² – nazwa ulicy pochodzi od rzeczownika *gwarek*, czyli ‘górnik mający pozwolenie na kopanie kruszcu, a także prawo swobodnych poszukiwań kruszców, własności środków produkcji, prawo do wykopanej rudy’⁵³. Jak podają historycy górnictwa, w przypadku przemysłu solnego pracujących gwarków spotykano jedynie w salinach, czyli w kopalniach lub warzelniach soli⁵⁴. Otrzymywali oni, zależnie od posiadanych udziałów, określone ilości solanki, którą warzyli we własnych warzelniach⁵⁵. Jednostkę tę, w odniesieniu do leksyki górnictwa solnego, spotykamy wśród toponimów miejskich Wieliczki oraz Inowrocławia;
- *Warzycka* – nazwa ulicy pochodzi od rzeczownika *warzyc*, czyli ‘pracownik karbarii (warzelni) odpowiedzialny za odwarzanie i należyte zapisywanie wyprodukowanej soli’⁵⁶; nazwa ta utrzymała się jedynie w nazewnictwie miejskim Wieliczki;
- *Prasołów* – nazwa ulicy pochodzi od rzeczownika *prasoł*, czyli ‘kupiec handlujący solą’⁵⁷. Prasołowie zajmowali się sprzedażą soli w samym mieście, jak i poza jego granicami. Zasięg handlu nie był wielki, obejmował tylko najbliższe okolice Wieliczki ze względu bliskie sąsiedztwo

51 Należy podkreślić, że leksem *górnik* odnosi się do pracownika kopalni, w której wydobywa się także inne surowce z ziemi.

52 Podobnie jak wyraz *górnik*, *gwarek* nazywał osobę zajmującą się wydobyciem różnych bogactw naturalnych.

53 Por. J. Piotrowicz, *Żupy krakowskie w pierwszych wiekach rozwoju od połowy XIII do początków XVI w.*, w: *Dzieje żup krakowskich*, red. A. Jodłowski, J. Wiewiórka, J. Piotrowicz, Wieliczka 1988, s. 110.

54 Zob. *Salina*, w: H. Łabęcki, *Słownik górniczy polsko-rosyjsko-francusko-niemiecki i rosyjsko-polski: (z dodaniem wyrazów odnoszących się do mineralogii, geologii, chemii oraz ważniejszych rzeźmiost kruszczowych) tudzież Glossarz średniowiecznej łaciny górniczej w Polsce*, Warszawa 1868, s. 241, <https://polona.pl/item-view/117d0558-c767-4fab-b2b7-e5bcdff043?page=258&searchQuery=salina> (5.01.2025).

55 Zdaniem Jerzego Jarosa gwarków nie spotyka się na terenach, gdzie właścicielem kopalni był skarb państwa. Por. J. Jaros, *Dawne i nowe gwarectwa*, Katowice 1986, s. 11.

56 S. Fischer, *Dzieje bocheńskiej żupy solnej*, s. 96; por. też K. Łeńska-Bąk, *Sól ziemi*, Wrocław 2002, s. 166.

57 *Prasoł*, w: *Słownik języka polskiego*, t. 6, red. W. Doroszewski, Warszawa 1964, s. 1419.

rynku krakowskiego⁵⁸. Podobnie jak poprzednia nazwa, jest ona charakterystyczna tylko dla wielickiego nazewnictwa miejskiego.

Dołączam tu jeszcze jedną nazwę – *ul. Górniczą*⁵⁹ – powstałą od przymiotnika *górnicy*, czyli ‘związany z górnictwem, odnoszący się do górnictwa, wchodzący w zakres górnictwa’, ‘dotyczący górników, należący do nich lub im właściwy’⁶⁰; nazwę tę w odniesieniu do wydobywania soli spotykamy w dwóch innych miastach solnych – Kłodawie oraz Inowrocławiu.

Nazwy motywowane właściwościami fizjograficznymi terenu — występowaniem miejsc solankowych

W grupie tej znalazły się nazwy wskazujące na właściwości naturalne terenu. Dotyczą one miejsc występowania źródeł solankowych, solanek, które odgrywały ważną rolę w przemyśle wydobywczym. Oto one:

- *ul. Słona Woda* – nazwa tożsama z połączeniem nominalnym *słona woda*; w słowniku górnicznym Hieronima Łabęckiego notowane jest zamiennie z rzeczownikiem *solanka* w znaczeniu ‘woda słona, źródło słone’⁶¹, nazwa ulicy, poświadczona jedynie w Krakowie, wskazuje na dawne słone źródła, z których pozyskiwano sól, a które obecnie już zaniknęły;
- *ul. Solankowa* – od przymiotnika *solankowy*, pochodzącego od rzeczownika *solanka* (por. wyżej); nazwa ulicy zapewne odnosi się do miejsc po dawnych salinach, na których znajdowały się źródła solankowe, może także wiązać się z obecnością tężni solankowych ulokowanych na tych terenach; nazwę tę poświadcza się między innymi w Jeleniej Górze, Inowrocławiu, Toruniu, Łodzi, Warszawie, Busko-Zdroju, Gołdapi, Połczynie-Zdroju;
- *ul. Storynka* – od nazwy własnej *Storynka*, dawnej nazwy stawu salinarnego odwadniającego bocheński szyb Campi, który obecnie poprowadzony jest pod powierzchnią miasta.

58 Por. I. Pajdak, *Udział wielickan w handlu solą (do 1772 r.)*, „Studia i Materiały do dziejów Żup Solnych w Polsce” 8 (1979), s. 114.

59 Leksem ten może dotyczyć także różnych rodzajów górnictwa.

60 *Górnicy*, w: *Słownik języka polskiego*, t. 2, s. 1261.

61 *Solanka*, w: H. Łabęcki, *Słownik górnicy*, s. 254, <https://polona.pl/item-view/117d0558-c767-4fab-b2b7-e5bcdff043?page=271&searchQuery=solanka> (5.01.2025).

Do grupy nazw o charakterze topograficznym należy *ul. Zapadłe*; nazwa pochodzi od dawnego imiesłowu przymiotnikowego *zapadły*, powstałego od czasownika *zapadać*, czyli ‘osuwać się w głąb, spadać, opuszczać się coraz niżej; stawać się wklęsłym, zakłęsłym; zagłębiać się, pogrążyć się, grzęznąć w czym’⁶². Nazwa ta nierozłącznie wiąże się z historią solowarstwa inowrocławskiego⁶³; wskazuje na właściwości fizjograficzne terenu – w okolicach ulicy widoczne są zapadliska kopalniane powstałe w wyniku procesów naturalnych oraz eksploatacji górniczej.

Nazwy pamiątkowe

Językowe ślady związane z charakterem regionu górniczego ilustruje grupa placeonimów zawierających powszechnie czczone imiona świętych, władców, ludzi zasłużonych dla rozwoju górnictwa czy postaci fikcyjnych związanych z górnictwem solnym.

I tak, swój ślad w nazewnictwie miejskim zarówno Bochni, jak i Wieliczki ma postać św. Kingi. Na podstawie przeprowadzonych analiz można stwierdzić, że główną funkcją przypisywaną księżnej krakowskiej, żonie Bolesława Wstydlivego, również w tradycji ludowej, jest „sprowadzenie” złóż soli do Polski, co ma odzwierciedlenie w licznych legendach i podaniach⁶⁴. Przypomnijmy, według legendy, sól kamienna w Bochni została odkryta w sposób cudowny przez św. Kingę⁶⁵. Królowna Kinga była córką króla Węgier Beli IV i cesarzówny greckiej Marii, córki Teodora Laskara. W 1239 roku zaręczono ją z księciem krakowsko-sandomierskim Bolesławem Wstydliwym⁶⁶, którego

62 *Zapadać*, w: *Słownik języka polskiego*, t. 10, red. W. Doroszewski, Warszawa 1968, s. 665–666.

63 Szerzej na ten temat w: B. Majewski, *Historia solowarstwa w Inowrocławiu*, Inowrocław 2008.

64 Por. A. Bielak, *Stereotyp świętej Kingi w polskiej tradycji ludowej*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio FF” 39 (2021) nr 2, s. 173, <https://doi.org/10.17951/ff.2021.39.2.165-175>.

65 Zgodnie z legendą „Kinga nie chciała w wianie złota, drogich kamieni, ozdób czy kosztownych szat, wierząc, że niosą ze sobą pot i łyż ludzkie. [...] Pragnęła otrzymać jeden skarb, którego Polsce brakowało, a Węgry miały go pod dostatkiem. Była nim sól. Chciała ją przynieść przyszłej ojczyźnie, ponieważ konserwuje, przydaje smaku i jest znakiem przyjaźni. Dobry ojciec podarował jej najbogatszą w Siedmiogrodzie. Kinga biorąc ją w posiadanie, rzuciła swój pierścień zaręczynowy do szybu. Po przyjeździe do Polski wybrała się na przejażdżkę. W natchnieniu powiodła małżonka do Bochni, gdzie górnikom przywiezionym z Węgier kazała drążyć szyb. W pierwszej wydobytej bryle soli załśnił jej pierścień” (J. Wiewiórka, K. Poborska-Młynarska, K. Zięba, M. Flaszka, *W głąb soli i czasu*, s. 47–48).

66 Por. J. Grzenia, *Słownik imion*, Warszawa 2008, s. 188.

później poślubiła. Po jego śmierci Kinga wstąpiła do założonego przez siebie klasztoru klarysek w Starym Sączu, gdzie zmarła w 1292 roku. Beatyfikował ją Aleksander VIII w 1690 roku, a w roku 1715 papież Benedykt XIII ogłosił bł. Kingę patronką Polski i Litwy, w 1999 roku została kanonizowana przez Jana Pawła II. Obecnie św. Kinga jest opiekunką górników solnych⁶⁷. *Ulica św. Kingi* zachowana jest między innymi w Krakowie, Poznaniu, Bielsku-Białej. W Wieliczce odnajdujemy nazwę *Park św. Kingi*, w Bochni zaś postać patronki górników została upamiętniona w nazwie placu (*pl. św. Kingi*).

Językowym świadectwem kultury materialnej związanej z przestrzenią górniczą jest nazwa ulicy powstałej od nazwy własnej *Skarbnik* (*ul. Skarbnika*). Określano nią opiekuńczego ducha kopalni, który strzeże podziemnego skarbu soli; jego pojawienie się w kopalni zwiastowało nieszczęście – wdarcie się wody, oberwanie się skał, wybuch gazu albo pożar drewnianych umocnień⁶⁸. Jak podaje Katarzyna Łeńska-Bąk, „Skarbnika uważano za władcę podziemi, strażnika skarbów i złóż soli. To od niego i jego przychylności zależały wyniki pracy, bezpieczeństwo i życie człowieka”⁶⁹. Cieszył się on wielkim respektem i szacunkiem, był duchem dobrym i bardzo sprawiedliwym, co w pracy pod ziemią miało duże znaczenie⁷⁰. Zgodnie z rejestrem TERYT nazwę tę, oprócz Wieliczki, poświadczą się jeszcze w czterech innych miastach kojarzonych również z tradycją górniczą (por. Gliwice, Zabrze, woj. śląskie; Libiąż, Olkusz, woj. małopolskie).

Zdecydowaną większość zebranych onimów tworzą nazwy ulic, które utrwalają pamięć o znanych postaciach. Są to najczęściej ulice upamiętniające władców, żupników bądź osoby związane z górnictwem solnym. Jako przykłady niech posłużą następujące nazwy ulic, pochodzące z Wieliczki i Bochni⁷¹. Biorąc pod uwagę liczebność zebranych nazw, typ ten można zaliczyć do produkcyjnych. Oto przykłady:

67 Por. E. Horyń, *Nazwy ulic i placów Bochni i Wieliczki*, s. 27–28; por. też Ł. Walczy, *Kult bł. Kingi w małopolskich ośrodkach górnictwa solnego*, „Studia i Materiały do Dziejów Żup Solnych w Polsce” 18 (1994), s. 32.

68 Por. *Duch kopalni, którego zobaczysz na własne oczy – Komora Skarbnik i solne cuda*, <https://www.kopalnia.pl/kopalnia-wiedzy/duch-kopalni-ktorego-zobaczysz-na-wlasne-oczy-komora-skarbnik-i-solne-cuda-lpid> (5.01.2025).

69 K. Łeńska-Bąk, *Sól ziemi*, s. 170.

70 Por. K. Łeńska-Bąk, *Sól ziemi*, s. 172.

71 Por. E. Horyń, *Nazwy ulic i placów Bochni i Wieliczki*, s. 29–30.

- *Kazimierza Wielkiego* – od nazwy własnej *Kazimierz Wielki* (1310–1370) – król Polski, jeden z największych dobrodziejów i opiekunów Bochni i kopalni soli, na jego polecenie została uchwalona ordynacja górnicza w 1368 roku⁷², którą można nazwać statutem salin bocheńsko-wielickich⁷³; dzięki swoim reformom przyczynił się do rozwoju miast górniczych w Polsce, dążył do ulepszenia gospodarki salinarnej i znalezienia dla polskiej soli korzystnych rynków zbytu⁷⁴;
- *Mikołaja Wierzyńka* – od nazwy własnej *Mikołaj Piotr Wierzynek* (młodszy) – burmistrz Krakowa, skarbnik koronny, administrator żup koronnych, wójt wielicki;
- *Jana Mikołaja Daniłowicza* – od nazwy własnej *Jan Mikołaj Daniłowicz* (1607–1650) – podskarbi wielki koronny, późniejszy żupnik w latach 1640–1642;
- *Alfonsa Długosza* – od nazwy własnej *Alfons Długosz* (1902–1975) – artysta, malarz, fotografik, pedagog, zainicjował działania prowadzące do uratowania wielu zabytków Kopalni Soli w Wieliczce oraz do utworzenia Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka⁷⁵, jego wielkim sukcesem było stworzenie wydawnictwa periodycznego „Studia i Materiały do Dziejów Żup Solnych w Polsce” (tom 1. ukazał się w 1965 roku)⁷⁶;
- *Kuczkiewicza* – od nazwy własnej *Stanisław Kuczkiewicz* (1864–1907) – wieliczanie, zarządca salinarny; przyczynił się do modernizacji i rozwoju salin, budowy nowych szybów w Bochni, Lacku, Kałuszu

72 Por. R. Grodecki, *Ordynacja Kazimierza Wielkiego dla krakowskich żup solnych z 1368 roku*, „Studia i Materiały do Dziejów Żup Solnych w Polsce” 3 (1974), s. 9.

73 Jak podaje Janusz Paprota, choć przepisy ordynacji nie zawsze regulowały wszystkie sprawy w kopalni, to jednak umożliwiły reformę i sprawne zarządzanie tym największym przedsiębiorstwem monarchii. Aby zapewnić sprawny zbył soli, monarcha wydał kupcom bocheńskim ważne przywileje na handel solą. O roli kopalni soli w życiu miasta w czasach kazimierzowskich świadczy również jego najstarsza pieczęć miejska z 1364 roku, przedstawiająca narzędzia górnicze, która stała się wzorcem dla współczesnego herbu Bochni” (J. Paprota, *Bochnia i ziemia bocheńska*, Bochnia–Łapczyca 2023, s. 39–40).

74 Warto dodać, że król Kazimierz Wielki usprawnił organizację żup i uczynił z nich ważne źródło dochodu skarbu państwa. Za jego panowania w żupach krakowskich powstało co najmniej sześć nowych szybów. Por. S. Gawęda, *Polityka Kazimierza Wielkiego wobec miast górniczych*, „Studia i Materiały do Dziejów Żup Solnych w Polsce” 3 (1974), s. 16–17.

75 Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka, <https://muzeum.wieliczka.pl/historia-kopalnia> (5.01.2025).

76 Por. K. Maślankiewicz, *Alfons Długosz (1902–1975)*, „Studia i Materiały do Dziejów Żup Solnych w Polsce” 9 (1977), s. 9.

i Kosowie; przypisuje mu się także budowę szpitala dla górników w Wieliczce oraz sieci wodociągów w Bochni i Wieliczce⁷⁷;

- *prof. Stanisława Fischera* – od nazwy własnej *Stanisław Fischer* (1879–1967) – nauczyciel i działacz społeczny w Bochni, autor książki *Dzieje bocheńskiej żupy solnej* (1962), a także licznych artykułów poświęconych górnictwu solnemu, np. *700 lat bocheńskich salin* (1951), *Poszukiwanie soli kamiennej w Okocimiu w drugiej połowie XVIII wieku* (1957), *Wieliczka – jej kopalnia i podziemne wielickie Muzeum Żup Krakowskich* (1964)⁷⁸;
- *Edwarda Windakiewicza* – od nazwy własnej *Edward Windakiewicz* (1858–1942) – polski inżynier-technolog górnictwa; naczelnik zarządu w kopalni bocheńskiej; radca skarbu⁷⁹; założył w kopalni kaplicę św. Kingi dla uczczenia tej patronki górników⁸⁰.

Wnioski

1. Przedstawiony materiał jasno dowodzi, że w analizowanym nazewnictwie ulic i placów utrwały się elementy kultury materialnej związanej z tradycją górnictwa solnego. Nierzadko o ich powstaniu zdecydowały czynniki historyczne, polityczne czy gospodarcze.
2. W badanym systemie nazewnictwym największy udział, ze względu na semantykę, mają zarówno nazwy pamiątkowe, jak i kulturowe związane z działalnością człowieka – odnoszą się bowiem do sposobów pozyskiwania soli, a także handlu nią. Najmniejszą grupę tworzą nazwy motywowane przez apelatywy określające wykonawców czynności – robotników pracujących przy wydobyciu soli bądź dawnych handlarzy solą.
3. Zebrane nazwy powstały w wyniku transonimizacji, a także onimizacji. W grupie pierwszej znalazły się nazwy pamiątkowe, a także te związane z eksploatacją surowca, składowaniem go i handlem nim – najczęściej

77 Por. Ł. Froch, *Album górników*, „Wspólne Sprawy. Biuletyn Zarządu Głównego Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Górnictwa” 10 (2014), s. 2.

78 Por. J. Piotrowicz, *Życie i działalność Stanisława Fischera (1879–1967)*, „Studia i Materiały do dziejów Żup Solnych w Polsce” 3 (1974), s. 119–130.

79 Por. J. Paprota, *Bochnia i ziemia bocheńska*, s. 287.

80 Por. E. Horyń, *Nazwy ulic i placów Bochni i Wieliczki*, s. 29.

motywowane nazwami własnymi szybów czy kopalń. W grupie drugiej dominują nazwy, które dotyczą zwłaszcza nazw osób – robotników zajmujących się wydobywaniem soli i handlem nią, najrzadziej do nominacji użyto nazw odnoszących się do sfery fizjograficznej terenu, na którym była eksploatowana sól.

Bibliografia

- Antkowiak Z., *Ulice i place Wrocławia*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1970.
- Bielak A., *Stereotyp świętej Kingi w polskiej tradycji ludowej*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio FF” 39 (2021) nr 2, s. 165–175, <https://doi.org/10.17951/ff.2021.39.2.165-175>.
- Charkot J., Gawroński W., *Dzieje szybu Regis*, „Studia i Materiały do dziejów Żup Solnych w Polsce” 28 (2012), s. 7–30.
- Data K., *Kulturowe uwarunkowania nazw ulic – tradycja i zmiana*, „Język a Kultura” 26 (2016), s. 81–96, <https://doi.org/10.19195/1232-9657.26.7>.
- Dziwik K., *Zagadnienie nierentowności salin i koncentracji produkcji soli w Polsce międzywojennej*, „Studia i Materiały do dziejów Żup Solnych w Polsce” 11 (1982), s. 101–115.
- Fischer S., *Dzieje bocheńskiej żupy solnej*, Warszawa 1962.
- Flasza J., Konieczny P., *Bochnia. Przewodnik po mieście*, Bochnia 2015.
- Froch Ł., *Album górników*, „Wspólne Sprawy. Biuletyn Zarządu Głównego Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Górnictwa” 10 (2014), s. 2.
- Fronia R., Szpadel M., *Inowrocław. Multiprzewodnik*, Jelenia Góra 2024.
- Gajda S., *Rozwój polskiej terminologii górniczej*, Opole 1976.
- Gawęda S., *Polityka Kazimierza Wielkiego wobec miast górniczych*, „Studia i Materiały do dziejów Żup Solnych w Polsce” 3 (1974), s. 13–21.
- Gąsiorowska N., *Górnictwo i hutnictwo w Polsce*, Warszawa 1949.
- Grodecki R., *Ordynacja Kazimierza Wielkiego dla krakowskich żup solnych z 1368 roku*, „Studia i Materiały do dziejów Żup Solnych w Polsce” 3 (1974), s. 7–12.
- Grzenia J., *Słownik imion*, Warszawa 2008.
- Handke K., *Nazewnictwo miejskie*, w: *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, Kraków 2005, s. 283–307.
- Handke K., *Słownik nazewnictwa Warszawy*, Warszawa 1998.

- Horyń E., *Nazwy miejscowe będące świadectwem tradycji górnictwa solnego w Polsce*, w: *Język – komunikacja – kultura*, red. R. Dźwigół, I. Steczko, Kraków 2015, s. 293–304 (Dialog z Tradycją, 3).
- Horyń E., *Nazwy pamiątkowe w bocheńskiej przestrzeni górniczej*, „Muzealne Marginalia” 3 (2024), s. 99–109.
- Horyń E., *Nazwy ulic i placów Bochni i Wieliczki odzwierciedleniem tradycji górnictwa solnego w Małopolsce*, „Małopolska: regiony, regionalizmy, małe ojczyzny” 18 (2016), s. 23–31.
- Horyń E., *Słownictwo z zakresu górnictwa solnego XVI–XVIII wieku na tle polszczyzny ogólnej*, Kraków 2018.
- Jaros J., *Dawne i nowe gwarectwa*, Katowice 1986.
- Keckowa A., *Przegląd literatury dotyczącej dziejów górnictwa soli w Polsce*, „Studia z Dziejów Górnictwa i Hutnictwa” 1 (1957), s. 77–89.
- Kobiela S., *Bocheńskie ulice*, cz. 1., „Wiadomości Bocheńskie” 3 (2013), s. 7–15.
- Kuc W., *Złoża soli w Polsce w ujęciu przeglądowym*, „Studia i Materiały do Dziejów Żup Solnych w Polsce” 21 (2016), s. 151–208.
- Łabęcki H., *Słownik górniczy polsko-rosyjsko-francusko-niemiecki i rosyjsko-polski: (z dodaniem wyrazów odnoszących się do mineralogii, geologii, chemii oraz ważniejszych rzemiosł kruszcowych) tudzież Glossarz średniowiecznej łaciny górniczej w Polsce*, Warszawa 1868, <https://polona.pl/item-view/117d-0558-c767-4fab-b2b7-e5bcdff043?page=6> (5.01.2025).
- Łeńska-Bąk K., *Sól ziemi*, Wrocław 2002.
- Majewski B., *Historia solowarstwa w Inowrocławiu*, Inowrocław 2008.
- Marciniec L., *Spacerkiem po Busku-Zdroju i okolicy*, Krosno 2008.
- Maślankiewicz K., *Alfons Długosz (1902–1975)*, „Studia i Materiały do Dziejów Żup Solnych w Polsce” 9 (1977), s. 7–12.
- Maślankiewicz K., *Z dziejów górnictwa solnego w Polsce*, Warszawa 1965.
- Mateszew S., *Zarys dziejów powiatu bocheńskiego do roku 1772*, w: *Ziemia bocheńska*, red. K. Sz wajca, Kraków 1967, s. 13–23.
- Mazur Z., *Baśniowy urok kopalni „Solno”*, Inowrocław 2003.
- Międzobrodzka M., Krokosz P., *Górnicza Wieliczka. Przewodnik po mieście*, Wieliczka 2013.
- Młynarczyk E., *Polskie słownictwo handlowe XVI i XVII wieku*, Kraków 2010.
- Pajdak I., *Udział wieliczkan w handlu solą (do 1772 r.)*, „Studia i Materiały do Dziejów Żup Solnych w Polsce” 8 (1979), s. 109–125.
- Paprotka J., *Bochnia i ziemia bocheńska*, Bochnia-Łapczyca 2023.

- Piotrowicz J., *Okresy rozwojowe i przemiany gospodarki solnej w Polsce od połowy XIII do początków XVIII wieku*, „Studia i Materiały do dziejów Żup Solnych w Polsce” 9 (1980), s. 33–75.
- Piotrowicz J., *Żupy krakowskie w pierwszych wiekach rozwoju od połowy XIII do początków XVI w.*, w: *Dzieje żup krakowskich*, red. A. Jodłowski, J. Wiewiórka, J. Piotrowicz, Wieliczka 1988, s. 103–158.
- Piotrowicz J., *Życie i działalność Stanisława Fischera (1879–1967)*, „Studia i Materiały do dziejów Żup Solnych w Polsce” 3 (1974), s. 98–136.
- Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. 2, Warszawa 1960; t. 6, Warszawa 1964; t. 8, Warszawa 1966; t. 9, Warszawa 1967; t. 10, Warszawa 1968; <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/html> (15.01.2025).
- Supranowicz E., *Nazwy ulic Krakowa*, Kraków 1995.
- Walczy Ł., *Kult bł. Kingi w małopolskich ośrodkach górnictwa solnego*, „Studia i Materiały do dziejów Żup Solnych w Polsce” 18 (1994), s. 27–36.
- Warcholik S., *Kopalnia soli w Bochni. Monografia turystyczna*, Warszawa 1952.
- Wiewiórka J., Poborska-Młynarska K., Zięba K., Flaszka M., *W głąb soli i czasu. W kopalni soli Bochnia*, Kraków 2016.
- Wojciechowski T., *Kopalnia soli w Bochni*, Bochnia 2016.